

Kokkuvõte

Kokkuvõte

Käesolevas aruandes esitatud rohkem kui 100 näitajast 12 on määratud kindlaks kui peamised näitajad. Nende eesmärk on anda üldine ülevaade, kas EL on teinud edusamme säästva arengu suunas, püüdes saavutada ELi säästva arengu strateegias kindlaks määratud eesmärke ja sihte. Kui hinnata nende peamiste näitajate põhjal alates 2000. aastast saavutatud edu, on olukord võrdlemisi eripalgeline, nagu on näidatud järgmises tabelis.

Tabel 0.1. Hinnang säästva arengu peamistes näitajates toimunud muutustele (EL 27, alates 2000. aastast) ⁽¹⁾

Säästva arengu näitajate teema	Peamine näitaja	EL 27 muutuse hinnang
Sotsiaal-majanduslik areng	Reaalne SKP elaniku kohta	
Säästev tarbimine ja tootmine	Reaalne SKP elaniku kohta	
Sotsiaalne kaasatus	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevad inimesed (*)	
Demograafilised muutused	Vanemaealiste töötajate tööhõive määr (2)	
Rahvatervis	Oodatav eluiga sünnimomendil (**)	
Kliimamuutused ja energia	Kasvuhoonegaaside heitkogused	
	Taastuenergia osatähtsus summaarsest energia lõpptarbimisest (**)	
	Primaarenergia tarbimine	
Säästev transport	Transpordi energiatarbimise suhe SKPsse	
Loodusvarad	Enimlevinud lindude arvukus	
	Ohutut bioloogilist piiri ületav kalapüük	
Globaalne partnerlus	Ametlik arenguabi (**)	
Hea valitsemistava	[Peamine näitaja puudub]	:

(*) alates 2008. aastast; (**) alates 2004. aastast

Järgmistel lehekülgedel esitatakse üksikasjalikum hinnang alates 2000. aastast täheldatud peamiste suundumuste kohta ning see täiendab säästva arengu peamiste näitajate analüüsi.

⁽¹⁾ Hindamismeetodi selgitus ja ilmastikusümbolite tähendus on esitatud sissejuhatuses.

⁽²⁾ Asjaomase meetodi muudatuse tõttu ei ole selle näitaja hinnang võrreldav seirearuande varasemate versioonide andmetega. Täpsemat teavet saab käesoleva aruande peatükist „Demograafilised muutused“.

Kas EL liigub säästva arengu kursil?

Sotsiaal-majandusliku arengu peamised suundumused

Reaalne SKP elaniku kohta – kas on märke mõõdukast taastumisest?

- Ajavahemikul 2000–2012 kasvas **reaalne SKP elaniku kohta** ELis keskmiselt 0,9% aastas. Aastatel 1995–2007, enne majanduskriisi, oli SKP elaniku kohta ELis pidevas tõusutrendis, kasvades aastas keskmiselt 2,4%.
- 2008. aastal tabas reaalmajandust finants- ja majanduskriis, mistõttu kahanes SKP elaniku kohta 2009. aastal (võrreldes 2008. aastaga) 4,8%. Fiskaalstiimulite ning muude poliitikameetmete kiire rakendamisega riikide ja ELi tasandil suudeti kriisi halvim mõju ohjes hoida ning tänu sellele SKP elaniku kohta 2010. ja 2011. aastal stabiliseerus.
- Majanduse vaevalise taastumise tingimustes vähenes reaalne SKP elaniku kohta 2012. aastal taas – 0,6% võrreldes 2011. aastaga.

Majanduslangus mõjutab endiselt ELi investeerimiskliimat

- Ajavahemikul 2003–2007 suurenesid **investeeringud** (suhtena SKPsse) mõõdukalt vastavalt majandustsüklile. Finantsturgude ebastabiilsuse ning majanduskriisi tingimustes sai suure hoobi leibkondade ja ettevõtjate kindlustunne ning seetõttu hakkas investeerimisaktiivsus jõudsalt vähenema. Ajavahemikul 2009–2011 vähenesid investeeringud järsult kümnendi madalaimale tasemele, st ligikaudu 19% võrra, ning see oli peamiselt tingitud kärbetest ettevõtlussektoris.
- Aastatel 2000–2012 muutus **leibkondade säästumäär** ELis vastavalt majandustsüklile. 2003.–2007. aasta majanduskasvu ajal kulutasid leibkonnad oma sääste, ent kriisijärgse muutliku majandusolukorra ja turu ebakindluse süvenemise tõttu hakkas suurenema ka säästmine. Hoolimata majanduse aeglase taastumise märkidest, hakkas leibkondade säästumäär 2009. aastal taas vähenema.

Kas ELi majandus on konkurentsivõimelisem ja uuenduslikum?

- **Tööjõu tootlikkuse** pideva suurenemise ajavahemikul 2000–2007 pidurdus majandustegevuse aeglustumine 2008.–2009. aastal. Kuigi tootlikkus sai uue hoo sisse 2010. aastal ja kasvas järjekindlalt ka järgmistel aastatel, sõltub taastumine pikemas perspektiivis tööturu edaspidisest kohanemisest. See võib hõlmata muutusi töötajate liikuvuses riikide, sektorite ja piirkondade vahel või palkade muutumist tööturu eri tingimuste mõjul.
- Ajavahemikul 2000–2007 püsis **teadus- ja arendustegevuse kogukulutuste** suhe SKPsse üsna stabiilsel tasemel – 1,85%. Kõnealune näitaja jäi majanduskriisi lühiajalisest mõjust puutumata. 2008.–2009. aastal täheldati selle puhul isegi mõõdukat tõusutrendi ning järgmise kahe aasta jooksul jäi teadus- ja arendustegevuse kulutuste suhe SKPsse püsima 2% tasemele. See oli peamiselt tingitud valitsuste püüetest soodustada majanduskasvu teadus- ja arendustegevuse kulutuste suurendamise abil.
- **Energiamahukus** vähenes ajavahemikul 2003–2009 ELis tasapisi, 2010. aastal hakkas see taas suurenema ning 2011. aastal kiires tempos vähenema. Selline positiivne suundumus ilmnes olukorras, kus sisemaise energia kogutarbimine lahutati täielikult majanduskasvust.

Tööturu taastumine on olnud tagasihoidlik

- Tööhõive määr kasvas ELis 66,6%-lt 2000. aastal 70,3%-le 2008. aastal. Kasv pidurdus 2009. aastal, kui majanduslanguse tõttu jäi tööturu areng veelgi kauemaks paigalseisu ja tööhõive määr püsis 2012. aastani ligikaudu 68,5% tasemel. Seetõttu kaldus EL kõrvale strateegias „Euroopa 2020” kindlaks määratud 75% eesmärgi saavutamise kursilt.
- Ajavahemikul 2000–2007 vähenesid **tööhõive määra piirkondlikud erinevused** ELis 2,1% võrra. Edusammud nullis majanduskriisi, mistõttu jõudsid tööhõive määra piirkondlikud erinevused aegamööda 2000. aasta tasemele (2012. aastal 13,3%). Teisalt kahanes sooline erinevus piirkondlikus tööhõives kümnendi madalaimale tasemele – naiste ja meeste määrad erinesid 5,6% võrra.
- Aastatel 2001–2004 ELi **üldine töötuse määr** kokkuvõttes suurenes. Järgmise nelja aasta jooksul (2005–2008) langes töötuse määr järjepidevalt ning oli 2008. aastal 7,1%. Edusammudele järgnes järsk tõus ning 2012. aastal oli ELi töötuse määr kõrgeimal tasemel – 10,5%.

Säästva tarbimise ja tootmise peamised suundumused

Materjalitarbimise võimalik täielik lahutamine majanduskasvust

- 2011. aastal oli ELis tarbitud materjalide majanduslik väärtus 1,6 eurot kilogrammi kohta. See oli **ressursside tootlikkuses** oluline edasimineku alates 2000. aastast, kui sama materjalikoguse puhul loodi majanduslikku väärtust vaid 1,34 eurot kg kohta.
- Tootlikkus suurenes seepärast, et SKP kasvas kiiremini kui **kodumaine materjalitarbimine**, eeskätt enne seda, kui maailma tabas majanduskriis. Alates 2007. aastast vähenes ELi ressursikasutus märkimisväärselt, mistõttu jäi kodumaine materjalitarbimine isegi alla kümne aasta tagust taset. Majanduse taastumisega võttis see trend aga 2011. aastal vastupidise suuna.
- Need vastuolulised suundumused – SKP kasv ja kodumaise materjalitarbimise samaaegne vähenemine – annavad tunnistust sellest, et ajavahemikul 2000–2011 oli ELis majanduskasv täielikult lahutatud ressursikasutusest. Veel ei ole aga selge, kas see tähendab ressursikasutuse suundumuste reaalselt ümberpöördumist või kajastab üksnes majanduskriisi mõju ressursimahukatele tööstusharudele, näiteks ehitussektorile.

Positiivsed suundumused jäätmeäitluses ja saasteainete heite vähendamises

- **Jäätmeäitlusmeetodid** on ELis alates 2000. aastast märkimisväärselt paranenud. Keskkonna seisukohalt kõige ebasoodsam jäätmeäitlusmeetod, prügilasse ladestamine, on aegamööda asendatud tuhastamisega ning suuremal määral ringlussevõtu ja kompostimisega. 2011. aastal võeti ringlusse või kompostiti umbes 40% olmejäätmetest.
- Jäätmeäitluse valdkonnas valitseb ELi liikmesriikide seas väga suuri erinevusi. 2011. aastal oli prügilasse ladestamine peamine jäätmeäitlusmeetod Bulgaarias, Horvaatias ja Rumeenias (enam kui 90%), ent Saksamaal, Madalmaades ja Rootsis oli selle osatähtsus alla 1%.
- Sarnane areng on toimunud ka hapestavate ainete ja osooni eellaste **õhuheite** puhul. Järjepidev õhuheite vähenemine alates 1990. aastast aitas EL 27 riikidel 2011. aastaks saavutada heite vähendamise eesmärgid seoses vääveloksiidi (SO_x) ja muude lenduvate orgaaniliste ühenditega kui metaan. 12 liikmesriigis aga olid vähemalt ühe saasteaine puhul neljast heitkogused asjaomasest riiklikust ülemmäärast kõrgemad.

Ei ole märgata selget suundumust säästvamatele tarbimismudelitele

- **Leibkondade elektritarbimine** on alates 1990. aastast enam-vähem järjepidevalt kasvanud. Suundumus on tingitud peamiselt sellest, et leibkondade arv on tõusnud ning nende tarbimismudelid on muutunud, mis kaalub üles elektroonikaseadmete säästlikkuse suurenemise. Seda nimetatakse tagasipõrke fenomeniks. Võrreldes teiste käesolevas aruandes käsitletavate tarbimisnäitajatega ei avaldanud majanduskriis elektritarbimisele nii suurt mõju, arvestades asjaolu, et esimest korda alates 1990. aastast vähenes elektritarbimine märkimisväärselt alles 2011. aastal.
- Sarnaselt on **energia lõpptarbimine** ELis alates 1990. aastast olnud tõusuteel. 2005. aastal toimus aga pööre – energia lõpptarbimine stabiliseerus ning hakkas järgmistel aastatel vähenema. Kõnealust vähenemist soodustas ELi 2009. ja 2011. aastal tabanud majanduslangus, mistõttu oli energia lõpptarbimine 2011. aastal 2000. aasta eelsel tasemel.
- Pidades silmas, et leibkondade elektritarbimise ja energia lõpptarbimise suundumused on erinevad, eeskätt alates 2005. aastast, ei ole võimalik järeldada, kas ELis on tarbimismudelid säästvamaks muutunud.

Keskkonnasõbralikumad tootmismudelid

- Tootmismudelid on ELis viimastel aastatel aga liikunud paremuse poole. Alates 2003. aastast on kasvanud nende organisatsioonide arv, kes rakendavad tunnustatud keskkonnajuhtimissüsteemi **keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemi (EMASi)** alusel. EMASi rakendamise tase (st EMASis registreeritud organisatsioonide arv miljoni elaniku kohta) oli 2013. aastal eriti kõrge Küprosel, Austrias, Hispaanias, Itaalias, Saksamaal ja Taanis.
- Alates 2005. aastast on ELis üha säästvamaks muutunud ka põllumajandustavad, nagu näitab **mahepõllumajanduse** osatähtsuse suurenemine. See dünaamiline areng kajastub ka ELi toiduaineturul turustatavate mahepõllumajanduslike toodete üha suurenevas müügitulus.

Sotsiaalse kaasatuse peamised suundumused

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv on alates 2008. aastast tõusuteel

- Ajavahemikul 2008–2012 kasvas **vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste** arv 8,7 miljoni võrra – 115,7 miljonilt 124,4 miljonile. Aastatel 2005–2009 oli kõnealune näitaja langustrendis. Majanduskriisi olukorras hakkas see arv aga taas tõusma.
- 124,4 miljonit ELis 2012. aastal vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevat inimest moodustavad 25% kogurahvastikust. See tähendab, et neljandik ELi rahvastikust puutus kokku vähemalt ühe asjaomase teema peamise näitaja alla kuuluva vaesusevormiga – rahaline vaesus, suur materiaalne puudus ja juurdepääsu puudumine tööturule. Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse praegune tase seab ohtu strateegias „Euroopa 2020” kindlaks määratud vaesuse vähendamise eesmärgi saavutamise, millega soovitakse aidata 2020. aastaks vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohust välja vähemalt 20 miljonit inimest.

Rahaline vaesus suureneb ja elutingimused halvenevad

- Nende inimeste arv, keda **ohustab vaesus pärast sotsiaalsiirdeid**, kasvas 80,7 miljonilt 2008. aastal 85,3 miljonile 2012. aastal. Vastukaaluks peamisele näitajale on see arv alates 2005. aastast enam-vähem järjepidevalt kasvanud, isegi enne majanduskriisi, võttes kiire kasvuhoo üles pärast 2009. aastat. Rahaline vaesus on kõige levinum vaesuse vorm ELis, puudutades 2012. aastal 17,1% ELi kogurahvastikust.
- **Suure materiaalse puuduse** tingimustes elavate inimeste arv kasvas aastatel 2008–2012 väga oluliselt – 41,4 miljonilt 51,0 miljonile. Suundumus ei olnud aga järjepidev, arvestades seda, et 2009. aastal toimus oluline pööre. Kuigi suure materiaalse puuduse tingimustes elavate inimeste arv vähenes ajavahemikul 2005–2009 märkimisväärselt, peaaegu 12 miljoni võrra, on see sellest ajast alates taas 11,2 miljoni võrra suurenenud ning 2012. aastal moodustas asjaomaste isikute arv 10,3% ELi rahvastikust.
- **Sissetuleku ebavõrdsus** ajavahemikul 2005–2012 eriti ei muutunud. 2012. aastal oli 20% ELi elanikkonna rikkaimate osatähtsus kõikide inimeste kogusissetulekus enam kui 38%, seega viis korda suurem kui 20%-l vaesematest, kelle osatähtsus moodustas pisut vähem kui 8%.

Ei ole märgata selget suundumust säästvamale tööturule

- Aastatel 2008–2012 suurenes nende inimeste arv, kes elavad **väga madala tööhõivega** leibkondades, 34,3 miljonilt 36,9 miljonile. Nagu muudki vaesusega seotud näitajad, vähenes ka see arv ajavahemikul 2006–2009, kuid hakkas töötuse määra tõustes taas suurenema ning aastatel 2011–2012 vähenes see 4,1%. Vaesuriski suurendab olulisel määral majanduslik mitteaktiivsus. 2012. aastal elas väga madala tööhõivega leibkondades 9,8% ELi 0–59-aastastest elanikest.
- Aastatel 2004–2008 vähenes ELi **pikaajalise töötuse määr**. 2008. aastast hakkas see aga jälle suurenema ning saavutas ajalooliselt kõrgeima taseme 2012. aastal – 4,6%.
- Ajavahemikul 2006–2011 vähenes märkimisväärselt **sooline palgalõhe**. Vaatamata positiivsele suundumusele, oli naiste brutotunnitasu 2011. aastal ikkagi 16,2% väiksem kui meestel.

Edusammud hariduses

- **Haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkunud isikute** osatähtsus on alates 2003. aastast järjepidevalt vähenenud, jõudes 2012. aastal tasemele 12,8%. Kui hiljutised suundumused jätkuvad, on lootust saavutada eesmärk vähendada varakult haridussüsteemist lahkumise määra 2020. aastaks nii palju, et see oleks alla 10%.
- **Kolmanda taseme hariduse** omandanud 30–34-aastaste inimeste osatähtsus on alates 2000. aastast ühtesoodu suurenenud. Selline suundumus viitab sellele, et strateegias „Euroopa 2020” kindlaks määratud eesmärk suurendada seda määra 2020. aastaks vähemalt 40% tasemele tõenäoliselt saavutatakse.
- **Madala haridustasemega täiskasvanute** osatähtsus on alates 2000. aastast suurel määral vähenenud. Seda trendi võib täheldada kõikides vanuserühmades.
- Ajavahemikul 2003–2012 suurenes osalemine **elukestvas õppes** – peamiselt aga 2003.–2005. aastal ning hiljem ei ole sellega seoses suuremat arengut toimunud. Osalemismäär oli suurim Põhjamaades, samal ajal kui Bulgaaria, Kreeka ja Rumeenia niigi väikese osalemismäära puhul ei ole täheldatud suuremat edasiminekut (kui üldse).

Demograafiliste muutuste peamised suundumused

Vanemaealiste töötajate tööhõive määr on jäänud majanduskriisist mõjutamata

- 2012. aastal töötas **vanemaealistest töötajatest** 48,9%. Nende **tööhõive määr** on alates 2000. aastast järjepidevalt vähesel määral suurenenud. Vanemaealiste töötajate tööturul osalemise määr on pidevalt suurenenud ning tundub, et majanduskriis seda ei kõiguta. Sellegipoolest ei ole veel saavutatud Lissaboni strateegias (strateegia „Euroopa 2020” eelkäija) 2010. aastaks kindlaks määratud 50% eesmärki.
- Ajavahemikul 2000–2012 vähenes sooline lõhe vanemaealiste töötajate tööhõives. Kuigi naiste tööhõivemäär oli väiksem kui meeste oma, suurenes see naiste puhul selgelt rohkem – alates 2000. aastast on tööhõive määr naiste seas kasvanud 14,4% võrra, meeste seas aga 9,3% võrra.

Rahvastiku struktuuri suundumused annavad tunnistust demograafilistest probleemidest

- **Oodatav eluiga 65 aasta vanuses** oli ELis 2011. aastal naiste puhul 21,3 aastat ja meeste puhul 17,2 aastat. Alates 2002. aastast on oodatav eluiga järjepidevalt tõusnud nii naiste kui ka meeste puhul ning sellega seotud sooline lõhe on vähenenud. Pidades silmas, et 2011. aastal oli aastane kasvumäär naiste puhul alla 1%, ei ole selge, kas oodatav eluiga 65 aasta vanuses edaspidi veel tõuseb.
- **Sündimus** oli ELis 2011. aastal 1,57 last naise kohta. See tähendab, et alates 2002. aastast on kõnealune näitaja suurenenud 8%. Pärast seda, kui sündimus oli pikka aega püsinud tasemel 1,6 last naise kohta, vähenes keskmine laste arv naise kohta 2011. aastal vähesel määral.
- Sündimuse hiljutise vähenemise kõrval kahanes ELis 2011. aastal ka **netorände määr**. Nende kahe negatiivse suundumuse mõjul võivad kiirema hoo sisse saada demograafilised muutused, arvestades seda, et vanemaealiste inimeste osatähtsus Euroopa riikides üha suureneb.
- **Eakate suhe tööealistesse** on ELis ühtesoodu suurenenud ning 2012. aastal oli see näitaja 25,8%. Hiljutiste prognooside kohaselt peaks see järjepidevalt suurenema 2050. aastani ning seejärel jääma püsima ligikaudu 55% juurde.

Pensionäride sissetulek ei ole oluliselt suurenenud

- 2012. aastal moodustas **pensionäride** keskmine **sissetulek** ELis 56% 50. aastates tööealiste elanike sissetulekust. Asendumäär on alates 2010. aastast pisut tõusnud, olles enne seda püsinud enam-vähem samal tasemel (50%).
- ELi liikmesriikide seas moodustas pensionile jäänud eakate inimeste sissetulek 50–59-aastaste inimeste sissetulekust vahemikus 39% Küprosel kuni 79% Luksemburgis. Aastatel 2005–2012 kõnealune vahe liikmesriikide näitajates veidi suurenes.

Riigi rahandus ei ole ELis endiselt taastunud

- Alates majanduskriisi puhkemisest 2007. aastal on ELis märkimisväärselt suurenenud **valitsemissektori võlg**. Pärast seda, kui valitsemissektori võla tase langes 2007. aastal alla Maastrichti kriteeriumides ette nähtud 60%-list viitemäära (tasemele 59%), saavutas see järjepidevalt tõustes 2012. aastal taseme 85,3% SKPst. Valitsemissektori võla tase varieerus ELi liikmesriikides oluliselt ning jäi vahemikku 10,1% SKPst Eestis kuni 156,9%-ni SKPst Kreekas.
- Riiklike kulutuste üks osa on riigieelarvest pensionimakseteks tehtavad kulutused. Paljud liikmesriigid tegid oma pensionisüsteemides reforme, et pikendada elanikkonna **tööiga**. Ajavahemikul 2000–2011 pikenes ELi elanikkonna tööiga keskmiselt 1,8 aasta võrra. 2011. aastal oli meeste tööstaaž elu jooksul keskmiselt 37,4 aastat ja naistel 31,9 aastat.

Rahvatervise peamised suundumused

Oodatava eluea tõus ei tähenda tervena elatud eluea tõusu

- Ajavahemikul 2004–2011 tõusis mõõdukalt nii meeste kui ka naiste **oodatav eluiga sünnimomendil**, kasvades aastas 0,4% (mehed) ja 0,3% (naised). **Tervena elatud eluiga sünnimomendil** seevastu naiste puhul ei paranenud ning meeste puhul tõusis vaid üksnes väga vähe.
- Oodatava eluea suurem kasvumäär ja teisalt tervena elatud eluea väiksem kasvumäär näitavad, et keskmiselt võetuna ei ole inimesed oma eluea jooksul terved, vaid peavad elama teatava puude või haigusega.

Tervisenäitajate paranemine on alates majanduskriisi puhkemisest aeglustunud ning tervisealane ebavõrdsus on endiselt päevakorras

- Aastatel 2000–2009 vähenes **kroonilistesse haigustesse suremuse määr** 142-lt 116-ni 100 000 alla 65-aastase inimese kohta. Meeste seas, kelle puhul on tõenäosus kroonilistesse haigustesse surra suurem, vähenes kõnealune määr rohkem (2,4%) kui naiste puhul (1,9%), viidates sellele, et soorollid on suremusmäära puhul hägustunud. Vaatamata kroonilistesse haigustesse suremuse määra paranemisele, jäi kroonilistest haigustest põhjustatud surmajuhtumite arvu ja surmajuhtumite koguarvu suhe samale tasemele. See viitab asjaolule, et kroonilistesse haigustesse suremuse määra vähenemist võiks peamiselt selgitada suremusmäära üldise vähenemisega.
- **Enesetappude määr** vähenes ajavahemikul 2000–2010 üldisel tasandil keskmiselt 1,4%. See suundumus ei ole aga olnud järjepidev. Aastatel 2000–2007 vähenes see määr aastas keskmiselt palju rohkem – 2,5%. Enesetappude arv suurenes märkimisväärselt aga 2008. aastal (2%) ja 2009. aastal (veel 3%), ent vähenes siis taas 2010. aastal. Enesetappude arvu tõus alates 2007. aastast on peamiselt seotud meestega ning võib kajastada majanduskriisi mõju töötusele.
- Majanduslangus takistab **juurdepääsu tervishoiule**. Nende inimeste osatähtsus rahvastikust, kes ei saanud endale lubada tervishoiuteenuseid, vähenes aastatel 2005–2009, kuid hakkas 2009. aastal taas suurenema, kusjuures 2011. aastal oli see näitaja 2,3%. Arvestades, et selle suundumuse muutumise ajal valitses majanduskriisi ja juurdepääsu tervishoiule ähvardas endiselt sissetulekutega seotud ebavõrdsus, võib märkida, et majanduslangus takistas juurdepääsu tervishoiuteenustele.

Tervist mõjutavad tegurid, nt toksiliste kemikaalide tootmine ja kokkupuude õhusaastega, ei ole üldse või piisavalt paranenud

- Ajavahemikul 2002–2007 suurenes **toksiliste kemikaalide tootmine** ELis veidi, kuid aastatel 2008–2009 vähenes majanduskriisi tõttu olulisel määral. Kaks aastat hiljem (2011. aastal), kui Euroopa turg oli taastunud, tõusis ka kõnealune näitaja endisele kõrgele tasemele. Ajutist vähenemist saab seega selgitada majandusseisakuga, mis kahandas majanduskriisi ajal tööstustoodangut.
- Ajavahemikul 2000–2011 vähenes linnapiirkondade elanike **kokkupuude tahkete osakeste põhjustatud õhusaastega** 1 mikrogrammi võrra kuupmeetri kohta, saavutades 2011. aastal taseme 27 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ kohta. Arvestades aga kokkupuute märkimisväärset muutumist aastate lõikes, on keeruline kindlaks määrata selget suundumust. 2010. aastaks seatud eesmärki vähendada õhusaastet tasemele 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ ei õnnestunud saavutada. 2010. aastal oli tahkete osakeste põhjustatud õhusaaste 26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, mis on sihttasemest 6 μg võrra suurem.
- Linnapiirkondade elanike üldine **kokkupuude osooni põhjustatud õhusaastega** suurenes ajavahemikul 2000–2011 aastas keskmiselt 1,7%. See trend ei olnud aga järjepidev, kuna osooni kontsentratsiooni mõjutasid ilmaolud ning liikmesriikide vahel esines sellega seoses suuri erinevusi.

Kliimamuutuste ja energia peamised suundumused

ELis on vähenenud kasvuhoonegaaside heitkogused, kuid maailma keskmine temperatuur tõuseb

Kokkuvõte

- **Kasvuhoonegaaside heitkogused** on ELis alates 1990. aastast märkimisväärselt vähenenud. Kõige enam vähenesid need 1990. aastate alguses ning ajavahemikul 2007–2011. Strateegias „Euroopa 2020” sätestatud eesmärk vähendada 2020. aastaks kasvuhoonegaaside heitkoguseid 1990. aasta tasemega võrreldes 20% on kindlasti käeulatuses.
- Kõige rohkem vähendati heitkoguseid töötlevas tootmises ning ehitus- ja energiatööstuses. Heitkoguseid on vähendatud ka jäätmekäitlus- ja põllumajandussektoris, kuid nende osatähtsus asjaomase taseme vähenemisel on väiksem. Ainus sektor, kus heitkogused suurenesid, on transpordisektor. Iseäranis kiiresti on suurenenud rahvusvahelise lennunduse ja meretranspordi heitkogused. Ka maismaatranspordi heitkogused on endiselt üle 1990. aasta taseme, kuid need on alates 2007. aastast vähenenud.
- Kuigi ELis on kasvuhoonegaaside heitkogused vähenenud, kasvavad samal ajal kiiresti ülemaailmsed heitkogused. Kasvuhoonegaaside kontsentratsioon atmosfääris tõuseb. Kuigi heite mõju temperatuuritõusule ei avaldu kohe, on maailma **keskmine temperatuur** asjaomaste andmete kohaselt juba silmanähtavalt tõusnud. Kliima soojenemine on viimase 40 aasta jooksul järjepidevalt kiirenenud.

Ei ole märgata selget suundumust väiksemale energianõudlusele

- **Primaarenergia tarbimine** vähenes ELis 2011. aastal 1990. aasta tasemele, olles aastatel 1990–2006 enam-vähem järjepidevalt suurenenud. Tarbimise vähenemine ei olnud aga järjepidev. Saab näha, kas see kahaneb ka siis, kui ELi majanduskasv võtab taas suurema hoo sisse.
- 2011. aastal **importis EL üle poole vajaminevast energiast**. Alates 1990. aastate algusest on peaaegu igal aastal suurenenud ELi mittekuuluvatest riikidest imporditava energia üldkogus. Alates 2006. aastast on selle osatähtsus püsinud tasemel natuke üle 50%.

Taastuvenergiat kasutatakse üha rohkem, eeskätt elektrisektoris

- Biomassi-, tuule-, päikese- ja maasoojusenergia osatähtsus ELi energia lõppnõudluses üha suureneb. Kõik liikmesriigid suurendasid aastatel 2005–2011 **taastuvenergia osatähtsust**. Kuigi taastuvenergia puhul on kahtlemata esikohal biomass, on kõige rohkem kasvanud tuule- ja päikeseenergia kasutamise määr.
- Taastuvenergiat kasutatakse kõige enam elektrisektoris, kus taastuvatest energiaallikatest toodeti 2011. aastal viiendik elektrienergia üldkogusest.
- **Transpordis** seevastu taastuvate energiaallikate osatähtsus 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga vähenes. See on aga tingitud statistilistest kohandustest – taastuvate energiaallikate hulka ei loeta biokütuseid, mis ei ole tunnustatud keskkonnasäästlikuks. 2010. aasta andmete järgi ei ole ELil siiski õnnestunud saavutada vaheeesmärki tagada taastuvenergia ulatuslikum kasutuselevõtt transpordisektoris.

Säästva transpordi peamised suundumused

Transpordi energiatarbimine ei ole täielikult lahutatud majanduskasvust

- **Transpordi energiatarbimine SKP ühiku kohta** on alates 2000. aastast vähenenud 8,3%. Alates majanduskriisi puhkemisest on see suundumus mõnevõrra tugevam, sest kõnealuse näitaja keskkonnaelement, transpordi energiatarbimine, kahanes pärast 2007. aastat neli aastat järjest. Üldiselt suurenes ajavahemikul 2000–2011 transpordisektori energiatarbimine 6,7% ning kui majanduskasv oli kiirem, kasvas see 16,5%.
- Need kokkulangevad suundumused, st et nii energiatarbimine kui ka SKP kasvasid, kusjuures viimane isegi rohkem, viitavad transpordi energiatarbimise suhtelisele lahutamisele majanduskasvust ELis ajavahemikul 2000–2011. Täielikku lahutamist (st transpordisektori energiatarbimise vähenemine majanduskasvu tingimustes) võis 2010. ja 2011. aasta võrdleva analüüsi järgi täheldada mõlemal aastal. Veel ei ole aga selge, kas see suundumus jätkub või on see pelgalt majanduskriisi tagajärg.

Transpordiliikides ja liikuvuses ei ole olulisi muutusi toimunud

- Eri transpordiliikide tõhusus ei erine nii suurel määral. **Reisijateveo transpordiliikide jagunemine** oli 2011. aastal sarnane 2000. aasta olukorraga. **Kaubavedu** on alates 2009. aastast teataval määral muutunud – raudteetransport on hakanud maanteetranspordilt oma endist kohta tagasi võtma. Seepärast lähenevad kaubaveo mahud transpordiliikide lõikes nende 2000. aasta tasemele. Need väikesed muutused võivad aga olla tingitud ka meetodikaga seotud aspektidest.
- Kuigi transpordiliikide jagunemine ei ole ELi tasandil oluliselt muutunud, on eri transpordiliikide osatähtsus liikmesriikide lõikes väga erinev. Kuigi nii reisijate- kui ka kaubaveos valitses 2011. aastal maanteetransport, oli raudteetranspordil teatavates liikmesriikides, näiteks Balti riikides väga suur osatähtsus kaubaveos – enam kui 30%.
- Seoses kaubaveo mahu suhtega SKPse ei täheldatud olulist lahutamist. Kriis mõjutas tugevalt nii SKPd kui ka transpordimahtu, kusjuures viimase puhul oli mõju suurem. Alates 2009. aastast on märgata teatavat taastumist. Veel ei ole kindel, kas see kajastab lahutamist.

Transpordiga seotud negatiivne mõju ei ole veel vähenenud

- **Kasvuhoonegaaside heitkogustes transpordisektoris** ei ole alates 2000. aastast ikka veel täheldatud olulist üldist vähenemist. Kuigi alates 2007. aastast on heitkogused majanduslanguse tagajärjel vähenenud, ei ole see piisav heitkoguste varasema suurenemise mõju neutraliseerimiseks.
- **Liiklusõnnetustes hukkunute** arv on alates 2000. aastast pidevalt kahanenud. Eesmärk, mille kohaselt pidi see arv 2010. aastal piirduma vaid 27 000 hukkunuga, on saavutatud. Seepärast tuleb teha veel jõupingutusi, et saavutada 2020. aastaks seatud eesmärk (vähem kui 15 500 hukkunut).

Loodusvaradega seotud peamised suundumused

Kas EL kaotab tasapisi oma looduskapitali?

- Ajavahemikul 2000–2011 oli **enimlevinud lindude indeks** üsna stabiilne, kuid põllumajandusmaastikule tüüpiliste lindude ja metsalindude arvukuses võib täheldada lahknevaid suundumusi. Kui metsalindude arvukus tõusis sellel perioodil 9,7% võrra, siis põllumajandusmaastikule tüüpiliste lindude arvukus vähenes 5,6% võrra.
- Nende lindude arvukuse vähenemine Põhja- ja Lääne-Euroopas on peamiselt tingitud põllumajandusmeetodite muutumisest, põllumajanduse intensiivsuse suurenemisest ja spetsialiseerumisest. Olulist rolli mängivad ka keskkonnakahjulikud toetused, kõrge loodusväärtusega põllumaa (põllumajandusmaa, kus soodustatakse liikide ja elupaikade suurt mitmekesisust ja/või kaitse alla võetud liikide rikkust) säilitamise stiimulite puudumine ning asjaolu, et taastuvenergia tootmiseks kasutatakse üha enam biomassi.
- **Kalavarude kogupüük väljaspool nende jaoks bioloogiliselt ohutut piiri** vähenes ajavahemikul 2000–2010 23,1% võrra. 2002.–2010. aasta väärtused jäid aga keskmiselt tasemele 16,3%, mis on tublisti üle bioloogiliselt ohutu piiri. Seega ohustab Atlandi ookeani kirdeosas kõiki kalavarusid ülepiiki.

Kahanev kalalaevastik – kasulik keskkonnale ja rannikualade majandusele

- ELi **kalalaevastiku** suurus (laevamootorite võimsuse järgi) vähenes ajavahemikul 2007–2012 aastal keskmiselt 2,4%. Selleks et laevastiku püügivõimsust tõhusal viisil reguleerida ning tagada seeläbi säästvam kalavarude majandamine ja paremad majandustingimused elukutselistele kaluritele, tuleb aga teha rohkem jõupingutusi ja poliitilisi reforme.

Veevõtt on peaaegu jätkusuutlikul tasemel

- **Ammutatud vee koguhulk vähenes eelmisel kümnendil** enamikus Euroopa piirkondades, välja arvatud Edela-Euroopas, kus see on püsinud samal tasemel. Olulisi edusamme säästvama veemajanduse tagamiseks tegid näiteks Leedu, Rumeenia ja Belgia.

Linnastumine ja transport suurendavad maahõivet ELis

- 2012. aastal moodustas 4,6% ELi maast inimtekkeline tehisala. Poolloodusliku ja põllumaa jätkuv kahanemine ELis on peamiselt tingitud suurenevast nõudlusest eluasemete järele ja majandustegevusest linnapiirkondades ning rannikualade taristu laienemisest.

Globaalse partnerluse peamised suundumused

Ametlik arenguabi vähenemas, EL on eesmärkide saavutamise kursilt maas

- Ajavahemikul 2004–2012 suurenes ELi antud **ametliku arenguabi** osatähtsus kogurahvatulust 0,05% võrra ning oli 2012. aastal 0,39% ⁽³⁾.
- Aastatel 2010–2012 vähenes ELi antud ametliku arenguabi kogusumma majandus- ja finantskriisi tingimustes tehtud eelarvekärbete tõttu. Sarnast suundumust võib täheldada ka teiste peamiste abiandjate puhul.
- Juba on ELil jäänud saavutamata ühine vahe-eesmärk, mille kohaselt pidi ametliku arenguabi osatähtsus kogurahvatulust 2010. aastal moodustama 0,56%. Kui kasv jätkub samas tempos nagu aastatel 2004–2012, ei õnnestu ELil saavutada ka kauaaegset ühist eesmärki anda 2015. aastal ametliku arenguabina 0,7% kogurahvatulust.

ELi panus arenguriikide arengu rahastamises on suurenenud

- EL 15 liikmesriikide **rahaline toetus arenguriikidele**, nii avalikest kui ka erasektori vahenditest, kasvas ajavahemikul 2000–2011 keskmiselt 4,6% aastas. Vaatamata soodsale üldsuundumusele, on sellega seoses näha kõikumisi, mis võib põhjustada teadmatuset nende arenguriikide jaoks, kes sõltuvad välisest rahalisest toetusest iseäranis suurel määral.
- Alates 2000. aastast on suurenenud **vähim arenenud riikidele ja muudele madala sissetulekuga riikidele antava arenguabi osatähtsus**, kusjuures EL 15 riigid suunasid 2011. aastal nendesse riikidesse 52,5% ametlikust arenguabist.
- Arengupüüdlustes on olulisel kohal **välismaised otseinvesteeringud**. Ajavahemikul 2000–2011 vähenesid EL 15 riikide otseinvesteeringud vähim arenenud riikidesse ja muudesse madala sissetulekuga riikidesse aastas keskmiselt 3,4%, kusjuures 2000. aastal moodustasid need 3,2% kõikidest välismaistest otseinvesteeringutest ja 2011. aastal 2,2%.

ELis on suurenenud import arenguriikidest

- **Import arenguriikidest** ELi suurenes ajavahemikul 2000–2012 keskmiselt 7,8% aastas; arenguriikidest pärit impordi mahu osatähtsus ELi impordi kogumahus tõusis 35,2% tasemelt 2001. aastal 47,2% tasemele 2012. aastal.
- Otsustav roll selles suundumuses oli impordil Hiinast. Hiinast pärit impordi mahu osatähtsus arenguriikidest ELi suunduva impordi kogumahus suurenes 24% tasemelt 2000. aastal 35% tasemele 2012. aastal. Absoluutarvudes oli Hiinast pärit impordi maht 2012. aastal enam kui kolm korda suurem kui 2000. aastal.
- **Import vähim arenenud riikidest** suurenes samuti, kuid üksnes sellisel määral, mis moodustab vaid keskmiselt kolmandiku kõikidest arenguriikidest ELi suunduva impordi kasvumäärast. 2012. aastal moodustas vähim arenenud riikidest pärit import ikka veel alla 2% ELi koguimpordist.

CO₂ heitkogustega seotud erinevus väheneb arenguriikide heitkoguste suurenemise arvelt

- Kuigi ajavahemikul 2000–2011 ELi ja arenguriikide erinevus **CO₂ heitkogustes elaniku kohta** vähenes, on ELi heitkoguste tase endiselt 7,4 tonni elaniku kohta, st 2,6 korda kõrgem arenguriikide keskmisest tasemest 2,9 tonni elaniku kohta.
- Erinevus vähenes peamiselt arenguriikide heitkoguste suurenemise mõjul ja majanduskriisi tõttu, mis vähendas ELis CO₂ heitkoguseid elaniku kohta.

⁽³⁾ Esialgsed andmed 2012. aasta kohta

Hea valitsemistava peamised suundumused

Poliitikavaldkondade sidususes ja tõhususes võib märgata soodsaid suundumusi, kuid üldsuse usaldus on väiksem

- Vähem kui pooled ELi kodanikud **usaldavad kolme peamist ELi institutsiooni**. 2012. aastal usaldasid kodanikud enim Euroopa Parlamenti (44% kodanikest kinnitas oma usaldust), sellele järgnesid Euroopa Komisjon (40%) ja Euroopa Liidu Nõukogu (36%). Kodanike usaldus kõikide poliitiliste tasandite poliitiliste institutsioonide vastu on üldiselt väike, eeskätt erakondade ja riigi tasandi institutsioonide suhtes (näiteks usaldab erakondi üksnes 15% ja riigivalitsust 27% kodanikest).
- Ajavahemikul 2007–2012 vähenes **ühtse turuga seotud uute rikkumiste arv** 38%. Suuremas osas vähenes see arv alates 2010. aastast. Asjaomaste rikkumiste puhul on poliitikasektorite lõikes kaks suurimat rühma maksustamis- ja keskkonnaküsimustega seotud probleemid, mis moodustasid 2012. aasta novembris kõikidest menetluses olnud rikkumistest 44%.
- **Mahajäämus ELi ühtse turu õigusaktide ülevõtmisel** oli pärast olulist vähenemist 2000. aastal 2012. aasta novembris rekordmadalal tasemel – 0,6%. Siseturu tulemustabeli järgi kõige parema tulemusena jäi ülevõtmise mahajäämus 0,4% võrra alla ühtse turu eeskirjade ülevõtmise jaoks eesmärgiks seatud taseme (1%).

Kodanikud suhtlevad interneti kaudu riigiga üha enam, kuid osalevad vähem valimistel

- **Riigiasutustega interneti vahendusel suhtlemise** määr tõusis ELi kodanike seas 8% võrra aastatel 2008–2012. Pärast mõningast vähenemist 2011. aastal saavutas see määr suurenemise järel 2012. aastal taseme 44%. Osalt kajastab see suundumus internetikasutuse üldist kasvu ELis.
- **Valimisaktiivsus** riiklikel parlamendivalimistel on ELis ajavahemikul 2000–2012 vähenenud 1,5% võrra. Vähenemist on märgata ka Euroopa Parlamendi valimistest osavõtus.

Üleminekut töötajate maksustamiselt energiatarbimise maksustamisele ja keskkonnamaksudele ei ole toimunud

- **Töötajate maksude suhe keskkonnamaksudesse** suurenes ELis 10,1% aastatel 2000–2011. Võrreldes töötajate maksudega keskkonnamaksude osatähtsus maksudest ja sotsiaalmaksetest saadavas kogutulus sellel ajavahemikul vähenes. See suundumus on vastuolus ELi säästva arengu strateegia ja strateegia „Euroopa 2020” eesmärkidega, mille kohaselt peaks maksukoormus töötajalt üle minema energiatarbimisele ja keskkonnale avaldatavale mõjule (maksusüsteemi keskkonnasäästlikumaks muutmise).
- Samas on ELis vähenenud **energia kaudne maksumäär**. Vähenemine ei olnud aga väga järsk – ajavahemikul 2000–2011 langes see vaid 1,6%. Energia kaudse maksumäära vähenemine viitab sellele, et langes ka energia tegelik maksukoormus suhtena potentsiaalselt maksustatavasse väärtusesse.

Ülemaailmse majandus- ja finantskriisi mõju peamistele suundumustele

Käesolevas aruandes kirjeldatud näitajad peegeldavad üsna eripalgelist olukorda. Pealegi on majanduskriisist tingitud häirete tõttu keeruline teha põhjalikke järeldusi selle kohta, kas EL on liikunud säästva arengu kursil.

2007. aasta lõpus alanud ülemaailmse majandus- ja finantskriisi tagajärjel tabas ELi 2008. aastal majanduslangus. 2013. aasta lõpus, kui käesolevat aruannet lõplikult viimistleti, oli ELi majanduskasv endiselt väga aeglane. Nende sündmuste mõju on olnud ränk ning ulatub majandusest kaugemale, hõlmates paljusid käesolevas aruandes analüüsitud sotsiaalseid ja keskkonnaalaseid suundumusi. Selles aruande osas esitatakse mõjutatud valdkondadest lühikärgeline ülevaade, mis hõlmab ajavahemikku alates 2007. aastast, ulatudes vastavalt teabe olemasolule aastani 2011/2012. Kuigi praegu ei ole see veel nähtav, võib mõnel tagajärjel, näiteks investeeringute madalal tasemel, olla pikaajaline ja püsiv järelmõju, mis ilmneb alles hilisemates aruannetes.

Pangandussektoris 2007. aastal alguse saanud likviidsusprobleemid tõid kaasa laenuvõtte vähendamise ja varahindade languse, mis vähendas omakorda tarbijate nõudlust ning suurendas leibkondade sääste, vähendas ettevõtjate ja leibkondade investeeringuid, kahandas rahvusvahelist kaubandust (seda kajastab näitaja „Import arenguriikidest”) ning vähendas reaalselt SKPd elaniku kohta. Valitsemissektori võla tase suurenes märkimisväärselt. Tööhõive vähenes, eelkõige noorte hulgas, kusjuures mehi mõjutas see rohkem kui naisi (näitaja „Naiste tööhõive”). Näitaja „Vanemaaliste töötajate tööhõive määr” kasv aeglustus. Varutöötajate säilitamise ja tööajaks tehtud muudatuste tõttu vähenes töötajate tootlikkuse näitaja.

Samas suurenesid kulutused teadus- ja arendustegevusele, sest mitu riiki suurendas järsult oma kulutusi, püüdes toetada majanduse elavdamist ja pikaajalist kasvu. Vastusena väiksemale nõudlusele vähenes ka tööstustoodang. See ilmneb selgelt näitajast „Toksiliste kemikaalide tootmine”.

Töötuse ja pikaajalise töötuse kasv on avaldanud sotsiaalset mõju. Kuigi üldine vaesusrisk vähenes, suurenes see 25–49-aastaste vanuserühma puhul ning mõnevõrra ka 18–24-aastaste hulgas. Samuti suurenes vaesuse intensiivsus ja enesetappude arv, seda eelkõige meeste ja keskealiste hulgas. Peale selle vähenes netorände määr tuhande elaniku kohta –

Kokkuvõte

tõenäoliselt seetõttu, et ELis on raske tööd leida. Ülemaailmse vaesuse vastu võitlemist kajastava näitaja „Arennguriikide rahastamine” trend langes pigem erasektori rahastajate rahavoogude kui ametlikest rahastamisallikatest või valitsusvälistelt organisatsioonidelt saadud vahendite vähenemise tõttu.

Energianõudlus (näitaja „Energia lõpptarbimine”) vähenes paralleelselt SKPga. Väiksem tarbimine tõi kaasa ELi energiasõltuvuse taseme stabiliseerumise, katkestades pikaajalise suundumuse suurema sõltuvuse suunas. Näitaja „Kasvuhoonegaaside heitkogused” ja saasteainete õhku paiskamist kajastav näitaja „Õhuheitmed”, mis juba niigi vähenesid, tegid seda veelgi kiiremas tempos.

Kaubavedu kahanes kiiremini kui SKP (seda kajastab näitaja „Kaubaveo mahu suhe SKPsse”). Sellest olenemata – tõenäoliselt reisijateveo aeglasema vähenemise tõttu – kahanes transpordi energiatarbimine vähem kui SKP (näitaja „Transpordi energiatarbimise suhe SKPsse”). Näitaja „Kasvuhoonegaaside heitkogused transpordisektoris” vähenes ning näitajad „Lämmastikoksiidide heitkogused transpordisektoris” ja „Tahkete osakeste heitkogused transpordisektoris” vähenesid kiiremas tempos kui eelmistel aastatel. Näitaja „Liiklusõnnetustes hukkunute arv” vähenes samuti, seda tõenäoliselt liiklusmahu vähenemise tõttu.

Üldsuse reaktsioon kriisile ning see, kuidas on kriisiga tegeletud, kajastub kodanike usalduse vähenemises ELi institutsioonide vastu ja väiksemas valimisaktiivsuses riiklikel valimistel.

Kokkuvõttes on eespool kirjeldatud tingimuste põhjal keeruline hinnata, kas EL on viimaste aastate jooksul ka päriselt teinud edusamme säästva arengu suunas. Võttes aga arvesse, et ligi pooled ELi säästva arengu peamistest näitajatest arenevad mõõdukalt või selgelt ebasoodsas suunas, tuleb nähtavasti teha rohkem jõupingutusi, et EL saaks liikuda säästva arengu suunas.